

14^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΙΚΙΩΝΗΣ

Δημήτρης Αντωνακάκης

12 Μαρτίου 2013

Είναι μεγάλη η τιμή που μου έκανε η Διεύθυνση του σχολείου, αγαπητοί φίλοι, ζητώντας μου να μιλήσω απόψε σε εσάς γι' αυτό το σχολείο που γιορτάζει τα 80στά του γενέθλιά.

Σ' αυτόν εδώ το χώρο πριν 80 χρόνια εγκαινιάστηκε η λειτουργία του. Ένα Δημοτικό Σχολείο, μεγάλο για τα μέτρα της εποχής, με ένα πλούσιο πρόγραμμα, έργο ενός νέου αρχιτέκτονα, καθηγητή τότε της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Ε.Μ.Π., του Δημήτρη Πικιώνη.

Ήταν τότε 45 χρονών.

Θα πρέπει να γυρίσουμε μαζί 80 χρόνια πίσω για να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε αυτό το θαυμάσιο αρχιτεκτονικό έργο και την προσφορά του δημιουργού του, έτσι όπως το βρίσκουμε σήμερα μετά από οκτώ δεκαετίες που έχουν περάσει από πάνω του, όταν σκεφτούμε τι έχει περάσει αυτός ο τόπος από το 1933, χρονιά που πρωτολειτούργησε αυτό το Σχολείο.

Και καλά τα τελευταία 30 χρόνια, αλλά μη ξεχνάμε ότι μόλις πριν 40 χρόνια είχαμε ακόμα τα τελευταία χρόνια της χούντας. Τη Νομική και το Πολυτεχνείο.

Κι ακόμα παλιότερα: πριν 50 χρόνια τη δολοφονία Λαμπράκη και την αναταραχή που ακολούθησε.

Και πριν 60 χρόνια την πολιτική ένταση, που ακόμα μας ταλαιπωρεί, με κυβέρνηση ΕΡΕ και αντιπολίτευση ΕΔΑ.

Κι ακόμα παλιότερα, πριν 70 χρόνια ο πόλεμος, η κατοχή και η αντίσταση και μετά ο εμφύλιος, αφού πιο πριν είχε περάσει η δικτατορία του Μεταξά.

Για να φτάσουμε στο 1933, πριν 80 χρόνια, σε μια ανάστατη Χώρα, μετά το κίνημα Πλαστήρα, και μέσα σ' ένα ζοφερό διεθνή ορίζοντα από την κρίση του '29 που έχει πλήξει και την Ελλάδα.

«Και τι δεν είδανε οι τοίχοι αυτοί», που λέει κι ο ποιητής.

Παρόλα αυτά, λίγα χρόνια πριν, η Ελλάδα επιχειρούσε να επουλώσει τις πληγές της από τη Μικρασιατική καταστροφή και να σχεδιάσει το μέλλον.

Η κυβέρνηση Βενιζέλου, 1928-1932, κατορθώνει να εξασφαλίσει ένα δάνειο από τη Σουηδία και να οργανώσει ένα πρόγραμμα απίστευτο για τα τότε δεδομένα και όχι μόνο. Ένα πρόγραμμα ανέγερσης 4.000 σχολείων σε ολόκληρη την Ελλάδα, από τον Έβρο μέχρι την Κρήτη, κι από τη Κέρκυρα μέχρι τα νησιά του Αιγαίου!!! 4.000 σχολεία μέσα σε λίγα χρόνια το φαντάζεστε;

Αυτά τα σχολεία έπρεπε να γίνουν φθηνά και οι εντολές στους αρχιτέκτονες που συγκρότησαν τη σχετική υπηρεσία στο υπουργείο Παιδείας με την εποπτεία του

Γάλλου αρχιτέκτονα και καθηγητή Hernest Hebrard και υπό τον αρχιτέκτονα Νικόλαο Μητσάκη, ήταν να εργαστούν χρησιμοποιώντας δύο βασικούς τύπους: έναν για τις περιοχές δυσμενών καιρικών συνθηκών στη διάρκεια του χειμώνα και έναν για τις περιοχές όπου οι καιρικές συνθήκες ήταν ηπιότερες. Στην πρώτη περίπτωση προβλέπονταν κλειστοί διάδρομοι που οδηγούσαν στις τάξεις και χρησίμευαν και ως χώροι διαλείμματος, ενώ στη δεύτερη περίπτωση αντικαθιστούσαν τους διαδρόμους στοές, προφανώς για οικονομικούς λόγους. Φαίνεται όμως ότι η ελληνική πραγματικότητα δεν συμβιβάστηκε με αυτόν το δεύτερο φθινότυπο, ο οποίος στην Αθήνα και τον Πειραιά, παρ' όλο το ήπιο κλίμα τους, εφαρμόστηκε ελάχιστα φορές.

Ο Πικιώνης σχεδιάζει το σχολείο που του ανέθεσαν, όχι γι' αυτόν το χώρο που βρισκόμαστε σήμερα, αλλά για ένα άλλο οικόπεδο, λίγο παρακάτω από εδώ (εκεί που σήμερα είναι το γήπεδο του μπάσκετ), στο τέρμα της οδού Σίνα ακολουθώντας τον τύπο του υπουργείου με τους κλειστούς διαδρόμους.

Για άγνωστους λόγους, αυτή η πρώτη λύση εγκαταλείπεται και ο Πικιώνης σχεδιάζει, πάντα για εκείνο το οικόπεδο, μια δεύτερη πρόταση η οποία δεν έχει καμία σχέση ούτε με την προηγούμενη, ούτε με τους τύπους του υπουργείου. Και η δεύτερη αυτή εξαιρετική πρόταση δεν κατασκευάζεται... Πάλι για άγνωστους λόγους.

Κατασκευάστηκε, όμως, μια τρίτη πρόταση, ίδια σε γενικές γραμμές με εκείνη τη δεύτερη, η οποία όμως χτίζεται σε άλλο οικόπεδο, δηλαδή εδώ που είμαστε σήμερα, με μερικές μίζερες περικοπές, και πάλι για άγνωστους λόγους...

Και είναι περιεργό ότι ο Πικιώνης, που ενδιαφερόταν τόσο πολύ για τον συγκεκριμένο τόπο που επρόκειτο να χτίσει, αποδέχτηκε αυτή τη μεταφορά σ' έναν άλλο τόπο, ο οποίος ίσως δεν διέφερε πολύ από τον προηγούμενο σε σχέση με τη μορφή του εδάφους και τις υψομετρικές διαφορές, αλλά ανήκε σ' ένα διαφορετικό οικιστικό και φυσικό περιβάλλον.

Εκείνο, όμως, που είναι πράγματι κρίμα είναι ότι η απόφαση για αυτήν τη μετακίνηση του σχολείου στη σημερινή του θέση, συνοδεύτηκε από τρεις βασικές τροποποιήσεις εκείνης της δεύτερης πρότασης Πικιώνη, τροποποιήσεις που δεν γνωρίζουμε από ποιους και γιατί επεβλήθησαν:

Η πρώτη προέκυψε από την αλλαγή του οικοπέδου.

Η μοναδική είσοδος του Σχολείου, που ήταν ανατολικά απέναντι από το κτήριο που βρισκόμαστε τώρα, συμπληρώθηκε από μια Δεύτερη στη δυτική πλευρά του, η οποία όταν λειτουργεί ακυρώνει την «ιδιωτικότητα» του χώρου διαλειμμάτων των παιδιών καθώς διασχίζεται από τους επισκέπτες, κι από μια Τρίτη που εξυπηρετούσε τους βοηθητικούς χώρους του σχολείου: την κουζίνα και τις αποθήκες -γιατί στο πρόγραμμα προβλέπονταν αίθουσα συνεστίασης για τα παιδιά-, καθώς και κατοικία φύλακα.

Έτσι το κτήριο που βρισκόμαστε τώρα, αντί να αποτελεί το όριο που ξεχώριζε τους δημόσιους χώρους του σχολείου ανατολικά από εκείνους των μαθητών δυτικά και ρύθμιζε τις διαδρομές του προσωπικού του Σχολείου και των μαθητών, βρέθηκε στο κέντρο κινήσεων διαφορετικού χαρακτήρα από τρεις κατευθύνσεις.

Βέβαια σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει, αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε σε ποια κατάσταση ήταν η περιοχή εκείνα τα χρόνια: φυσικά δεν υπήρχε ο περιφερειακός δρόμος του Λυκαβηττού και το πευκοδάσος έφτανε χωρίς διακοπή μέχρι την οδό Ασκληπιού, χωματόδρομο τότε, και ότι το Σχολείο σχεδιάστηκε ανάμεσα στο πευκοδάσος και τις παρυφές της συνοικίας της Νεάπολης, για την οποία άλλωστε προοριζόταν.

Με την δεύτερη τροποποίηση την προσθήκη ενός βορινού διαδρόμου που συνέδεε τις τάξεις επιδίωξαν να προσεγγίσουν τους τύπους του Υπουργείου. Όμως ο βορινός διάδρομος καταργούσε τον ασυνήθιστο, αλλά τόσο σημαντικό για το μικροκλίμα των αιθουσών διδασκαλίας, διαμπερή αερισμό, που είχε προβλέψει ο Πικιώνης. Διάδρομο που απεδείχθη στη συνέχεια ότι δεν χρειαζόταν, καθώς μετατράπηκε σε -αμφισβητήσιμης χρησιμότητας- βοηθητικούς χώρους.

Η Τρίτη τροποποίηση -πιο σοβαρή κατά τη γνώμη μου- ήταν η αφαίρεση των προστεγασμάτων από τις αυλές των τάξεων. Προστεγασμάτων που είχαν σχεδιαστεί με μεγάλη φροντίδα και λεπτομέρεια από τον Πικιώνη. Έτσι μια πραγματικά πρωτοποριακή πρόταση που επιχειρούσε να καθιερώσει τη χωροθέτηση της υπαίθριας διδασκαλίας ακυρώθηκε.

Με την αφαίρεση των προστεγασμάτων δεν καταργήθηκε μόνο η τόσο σημαντική προστασία από τον ήλιο και τη βροχή των μεγάλων γυάλινων θυρών των αιθουσών, ανοιχτών στο νοτιοδυτικό προσανατολισμό, αλλά υπονομεύτηκε ταυτόχρονα η δυνατότητα της υπαίθριας διδασκαλίας που προέβλεπε η ευρηματική πρόταση του Πικιώνη και η υπαίθρια κίνηση των μαθητών και των διδασκόντων προς τις τάξεις.

Πρέπει σ' αυτό το σημείο να σας πω ότι ο Πικιώνης δεν ήταν μόνος σ' αυτές τις αναζητήσεις για το σχολικό κτήριο και για την ποιότητα και την πρακτική της εκπαίδευσης.

Σκεφτείτε ότι γύρω στα 1930 είχαν γίνει στην Αθήνα τρία συνέδρια για την εκπαίδευση, οργανωμένα από το Εκπαιδευτικό Γνωμοδοτικό Συμβούλιο, όπου μάλιστα είχαν κάνει εντύπωση οι εισηγήσεις της Ελληνίδας παιδαγωγού Μυρσίνης Κλεάνθους-Παπαδημητρίου, συνεργάτιδας του Δημήτρη Γληνού, και οι προοδευτικές της απόψεις σχετικά με την εισαγωγή της μουσικής και του παιχνιδιού στο δημοτικό σχολείο σαν οργανικό μέλος της όλης σχολικής εργασίας, και την ενεργό συμμετοχή των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία στην οποία το υπαίθριο μάθημα θα συνέβαλε ουσιαστικά.

Πιστεύω ότι δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως ο 45χρονος, εκείνα τα χρόνια, Πικιώνης θα παρακολουθούσε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον αυτά τα γεγονότα και ότι πολλά από

εκείνα που προσπαθούσε να εφαρμόσει θα προέρχονταν από αντίστοιχη σχετική ενημέρωση του, καθώς ήταν από εκείνους τους λίγους αρχιτέκτονες που πριν αρχίσουν να σχεδιάζουν θέτουν στον εαυτό τους το ερώτημα: Γιατί και για ποιους χτίζω, και για το Πώς πρέπει αυτοί να ζουν;

Και δεν χρειάζεται να σας πω ότι ο σχεδιασμός που ακολουθεί παρόμοιες ερωτήσεις αποτελεί και την απάντηση που επιχειρεί κάθε φορά να δώσει ο αρχιτέκτονας.

Άλλωστε είναι γνωστό, ότι από μία σύνθεση αντίστοιχων ερωτήσεων και απαντήσεων προκύπτει η αρχιτεκτονική. «Καμιά φορά μάλιστα», όπως είπε κάποτε ο Βιμ Βέντερς «μια λαθεμένη αρχιτεκτονική απάντηση μπορεί να είναι για εκείνους που την υφίστανται, καταδίκη σε ισόβια».

Δυστυχώς στην Αθήνα έχουμε «γιορτάσει» κάμποσες φορές παρόμοια “σπουδαία” κτήρια, κατάλληλα διαφημισμένα, που μας έχουν καταδικάσει να τα υφιστάμεθα ισοβίως...

Σ’ αυτό όμως, πρέπει να πούμε, πως δεν φταίνε μόνο οι αρχιτέκτονες, αλλά εξ’ ίσου και εκείνοι που αναθέτουν τα έργα, που τα κρίνουν ή τα βραβεύουν, εκείνοι που έχουν την ευθύνη των τελικών επιλογών και των αποφάσεων...

Αλλά αυτό είναι μια άλλη μεγάλη και οδυνηρή ιστορία...

Έτσι, λοιπόν, ελαφρώς παραποιημένο, αλλά παρ’ όλα αυτά εξαιρετικά σχεδιασμένο, έχει φτάσει ως εμάς το σχολείο στα Πευκάκια, το σχολείο Πικιώνη, και είναι πράγματι υποχρέωση της πολιτείας και όλων μας να συμβάλλουμε στη συντήρησή του.

Ο Rilke γράφει στα “Γράμματα σ’ έναν νέο ποιητή” ότι: «τα έργα τέχνης ζουν μέσα σε μια απέραντη μοναξιά». Στην Αρχιτεκτονική όμως δεν συμβαίνει αυτό, γιατί τα επιτυχημένα έργα συνήθως σφύζουν από ζωή και καθημερινή ζωντάνια και για να διατηρηθούν απαιτούν τη δική μας φροντίδα.

Κι ακόμα περισσότερη φροντίδα τους οφείλουμε, όταν ακολουθώντας μια δική τους πορεία, πολλές φορές μάλιστα ανεξάρτητη από εκείνη των δημιουργών τους, κατακτούν μόνα τους τη θέση τους στον κόσμο της τέχνης, πράγμα σπάνιο που ισχύει όμως στη δική μας περίπτωση.

Διότι αυτό το έργο που σήμερα μας στεγάζει έχει καταχωρηθεί, κι ας μην το φαντάζεστε, ως ένα από τα μνημεία της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής του 20^{ου} αιώνα. Κι αυτό δεν είναι η δική μου άποψη, όπως θα σας εξηγήσω αμέσως, για να συνειδητοποιήσετε με τι σπάνιο κτήριο έχουμε να κάνουμε:

Ήδη από τη δεκαετία του ’50, πριν 60 χρόνια, ο Francois Loyer –ο πρώτος ιστορικός αρχιτεκτονικής, διάσημος τώρα πια-, που ασχολήθηκε με τη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική αφιέρωσε οκτώ πυκνογραμμένες σελίδες στο διδακτορικό του, για να αναλύσει το σχολείο και πάμπολλες άλλες για να περιγράψει την εξέχουσα προσωπικότητα του Δημήτρη Πικιώνη, τον οποίο θεωρεί ως εισηγητή του μοντέρνου κινήματος στην Ελλάδα, τεκμηριώνοντας την άποψή του με εξαιρετικές παρατηρήσεις.

Αυτή η σημαντική επισήμανση, που σπάνια ακούγεται, με υποχρεώνει να κάνω μια παρένθεση:

Πολλοί αναφέρουν ότι ο Πικιώνης με τη μεταστροφή -όπως ο ίδιος λέει- των αισθητικών του απόψεων, γύρω στα 1935 «έκανε ζημιά στην Ελληνική Αρχιτεκτονική» διότι παρέσυρε αρχιτέκτονες και κοινωνία σε λάθος κατεύθυνση: σε μια νοσταλγική αναφορά στο παρελθόν. Κι αυτό είναι ένα μεγάλο λάθος που αποδεικνύεται περίτρανα όσο περνούν τα χρόνια.

Σαν ένα μικρό δείγμα της αγωνίας του για τη σύγχρονη ερμηνεία της αρχιτεκτονικής έκφρασης και της αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων των σύγχρονων υλικών, θα σας διαβάσω δυο τρεις παραγράφους από ένα προφητικό κείμενό του, γραμμένο το 1951, όπου αναφέρεται στα αρχιτεκτονικά προβλήματα εκείνης της εποχής, τόσο επίκαιρο και σήμερα. Εκεί αγγίζοντας την καθημερινότητα της κατασκευής και τη συμβατικότητα των στερεοτύπων γράφει:

«Εξαφανίζουμε τη δομή των (κτηρίων) κάτω από το επίχρισμα -τάχα για να τα προφυλάξουμε- ακόμη κι όταν όλοι οι λόγοι κι ο τόπος συντρέχουν για να τα αφήσουμε ανεπίχρηστα. Τόση είναι η δύναμη της συμβατικότητας».

«Όμως η παράδοση -συνεχίζει- παρουσιάζει παραδειγματικές λύσεις στις ξύλινες κατασκευές της, που δίνουν λαμπρές νύξεις για παράλληλες ερμηνείες στο μπετόν, σύμφωνες με του υλικού τη δράση».

Και παρακάτω σημειώνει:

«Το επίχρισμα, σαν παράσιτο προσκολλημένο στο béton, αφαιρεί από την κατασκευή την αίσθηση της δράσης του» κτλ κτλ.

Δεν θέλω να σας κουράσω με αυτό το θέμα, που αποτελεί αντικείμενο μιας μεγάλης συζήτησης, αλλά πρέπει να πούμε ότι ο Πικιώνης υπερασπίστηκε με σοβαρότητα στην Ελλάδα με έναν πειστικό και στοχαστικό τρόπο τις σύγχρονες κατασκευές από μπετόν αρμέ, όταν διατύπωνε την αγωνία του για την αναζήτηση καθαρής έκφρασης αυτού του υπονομευόμενου με απίστευτες απλοϊκότητες υλικού, στο οποίο χρεώνουμε -δήθεν- την καταστροφή του περιβάλλοντος των σημερινών πόλεων.

«Οραματίζομαι», έγραφε στο ίδιο κείμενο ο Πικιώνης για τις πολλαπλές ερμηνείες του μπετόν, *«οραματίζομαι τις δυνατότητες που η παράδοση μας υποβάλλει, και που κανείς μας δεν τις δοκίμασε ακόμα»*, και απαιτούσε από τους μαθητές του Αρχιτέκτονες να προσεγγίσουν μ' έναν σύγχρονο τρόπο *«τη μυστηριακή γλώσσα του σχήματος»*.

Πόσο λίγοι επιχειρήσαν να δοξάσουν το μπετόν με σοβαρότητα εισάγοντας το, εμφανές και μεταμορφωμένο από το χρώμα, ανάμεσα σε καθιερωμένα υλικά, στο πλαίσιο των αναζητήσεών τους, όπως έκανε εκείνος στη πολυκατοικία της Χέυδεν το

1938, ή στην έπαυλη της Φιλοθέης και στις επίσης διάσημες διαμορφώσεις κάτω από την Ακρόπολη στα χρόνια του '50.

Γιατί, προσέξτε, ο Πικιώνης ποτέ δεν χρησιμοποίησε την παράδοση για να νομιμοποιήσει εκείνο που έχτισε. Ποτέ δεν αναζήτησε καταφύγιο στην παράδοση για να δικαιολογήσει τις προσπάθειές του. Τη χρησιμοποίησε πάντα σαν μια καινούρια αφετηρία, ως εφιαλτήριο για εκείνο που έρχεται.

Όπως δεν ζήτησε καταφύγιο και στο μοντέρνο κίνημα ακολουθώντας τη μόδα, παρ' όλο που το γνώριζε πολύ καλά, όπως έκαναν άλλοι πολλοί που τρύπωσαν στο εικονοστάσιο των «αγίων» της σύγχρονης Ελληνικής αρχιτεκτονικής, αντιγράφοντας τους μεγάλους πρωτοπόρους και καλλιεργώντας πολλές φορές έναν αφόρητο μοντέρνο εκλεκτικισμό καταχειροκροτούμενοι από μνημένους και αμύητους.

Μα δεν είναι περίεργο.

Συχνά επιχειρούμε να φορτώσουμε σε κάποιον άλλον τις ευθύνες που οι ίδιοι έχουμε.

Αλλά ας κλείσω αυτή την παρένθεση που θα μπορούσε να αποτελέσει μια άλλη διάλεξη κι ας τελειώνω με το θέμα μας που είναι το Σχολείο που μας στεγάζει...

Μετά τη δεκαετία του '60 ακολούθησαν κι άλλες αναφορές γι' αυτό το κτήριο.

Ιδιαίτερα όμως μετά το 1980, όταν ο σπουδαίος Ολλανδός αρχιτέκτων Aldo van Eyck διοργάνωσε μια έκθεση του έργου του Δημήτρη Πικιώνη στο Delft στην Ολλανδία, έκθεση που συνοδεύτηκε από πολλές παρουσιάσεις του σχολείου στα αρχιτεκτονικά περιοδικά, και όταν ένα χρόνο μετά ο ΑΙ. Boyarsky οργάνωσε στο Λονδίνο στην ΑΑ (Architectural Association), την περίφημη αγγλική σχολή, μια καταπληκτική έκθεση για το συνολικό έργο του Πικιώνη μ' έναν θαυμάσιο κατάλογο, όπου το σχολείο κατέχει σημαντική θέση, Από τότε το έργο του Πικιώνη καθιερώθηκε στη διεθνή αρχιτεκτονική σκηνή.

Έκτοτε ακολούθησαν δημοσιεύσεις σε όλο τον κόσμο και πριν λίγα χρόνια στην Ιταλία οι εκδόσεις Electa εξέδωσαν μία ογκώδη και εξαιρετική μονογραφία του Alberto Ferlega για τον Πικιώνη και το έργο του.

Και δεν αναφέρω καθόλου εδώ τις καταπληκτικές ελληνικές εκδόσεις που έγιναν με την επίμονη φροντίδα της κυρίας Αγνής Πικιώνη τα τελευταία χρόνια.

Σε όλες αυτές τις εκδόσεις, το Σχολείο είναι εκείνο το έργο του Πικιώνη που χαρακτηρίζει και ολοκληρώνει στα χρόνια του '30 τις στοχαστικές του προσεγγίσεις στις αρχές του μοντέρνου κινήματος.

Τέλος, για να τελειώνω με τις εκδόσεις και τη διεθνή προβολή του σχολείου, πριν μερικούς μήνες κυκλοφόρησε από τις εξαιρετικές διεθνείς εκδόσεις Phaidon μία μνημειώδης μελέτη για τη διεθνή αρχιτεκτονική με τίτλο «Από το 1889 έως το μέλλον», του γνωστού διεθνώς καθηγητή J. L. Cohen.

Ανάμεσα στα λαμπρά παραδείγματα αυτής της θαυμαστής και τραγικής ταυτόχρονα εποχής του 20^{ου} αιώνα, ο συγγραφέας σχολιάζει και παρουσιάζει και το σχολείο μας σε μια σχεδόν ολοσέλιδη φωτογραφία.

Και μπορείτε να φανταστείτε τι σημαίνει αυτή η αναφορά, όταν γίνεται σ' ένα βιβλίο που περιέχει ό,τι αξιόλογο έχει χτιστεί στο κόσμο αυτά τα τελευταία 120 χρόνια, κι όταν στις διπλανές σελίδες δημοσιεύονται τα διάσημα έργα του F.L.Wright, του Le Corbusier και του Mies van der Rohe.

Χαιρόμαστε βεβαίως, καλοί μου φίλοι, γι' αυτή τη διεθνή αναγνώριση του σχολείου μας. Όμως, τι κάναμε μέχρι τώρα για να το συντηρήσουμε;

Αντιλαμβανόμαστε τις δικές μας ευθύνες ως κράτος; Ως δήμος; Ως πολίτες αυτής της πόλης, αυτής της χώρας;

Συνειδητοποιούμε ότι, προφυλάσσοντας και επιτρέποντας σ' αυτό το έξυπνο κτήριο να λειτουργεί, σωστά προσφέρουμε πολλαπλές δυνατότητες στους διδάσκοντες να εξελίξουν τις εκπαιδευτικές τους δυνατότητες;

Συνειδητοποιούμε την προσφορά ενός χώρου καλοσχεδιασμένου στην αφύπνιση της παρατηρητικότητας και της καλλιέργειας της ευαισθησίας των παιδιών που αφιερώνουν τις πολύτιμες ώρες τις ζωής τους μέσα σ' αυτούς τους χώρους;

Ο Saint-Exupéry γράφει στον πασίγνωστο Μικρό Πρίγκιπα:

«Θα είσαι πάντα υπεύθυνος για το λουλούδι που έχεις φυτέψει».

Κι εδώ, στον τόπο μας, ένας στοχαστικός αρχιτέκτονας, μας άφησε πριν 80 χρόνια ένα λουλούδι που δεν μας αφήνει κανένα περιθώριο να αδιαφορήσουμε για την προστασία του.

Είναι προφανές:

Έχουμε στα χέρια μας ένα διαμάντι της σύγχρονης αρχιτεκτονικής. Πρέπει να του προσφέρουμε μια αξιοπρεπή ζωή, να το συντηρήσουμε, να το προστατέψουμε, να το αγαπήσουμε.

Η ευθύνη μας είναι πραγματικά μεγάλη.